

«Afterpastor» i norsk kontekst: Menighetslederrollen når forgjenger er anklaget for seksuelle krenkelser

---

Tidsskrift for praktisk teologi
Nordic Journal of Practical Theology
Årgang 39. Nr. 2/2022
[s. 37-53]
<https://doi.org/10.48626/tpt.v39i2.5500>

Tormod Kleiven, professor emeritus i i diakonivitenenskap,
VID vitenskapelig høgskole
tormod.kleiven@vid.no

Abstract

The article explores and discusses how Norwegian church pastors have experienced and dealt with the role of spiritual leader in a Christian community after a predecessor had to quit because of accusations of sexually abusive behaviour. 'Afterpastor' is the term applied to such pastors in the United States after they discovered as a group that shared similar challenges in this role.

Six pastors from four denominations in Norway are interviewed about their experiences. The resulting analysis is discussed considering theoretical perspectives on congregations as an arena for sexual violence, and literature presenting systematized practice experiences of 'afterpastor' role in the United States.

The findings shed light on the experiences of being a pastor in a community in crisis, where both the church leadership and congregation expect the pastor to deal with the situation. The challenge seems to be limited access to sufficient resources and competent support. The need for supervision and support for pastors to address different needs are preconditions for a responsible and constructive approach to caring for themselves, those involved and the Christian community.

Nøkkelord: Seksuelle krenkelser, kirke, menighet, pastorrolle, lederskap.

Innledning

Betegnelsen «afterpastor» oppsto i USA. Den ble anvendt om pastorer¹ som ble ansatt etter at en forgjenger måtte gå fra stillingen pga. anklager om seksuelle krenkelser. Også i norske menigheter har pastorer blitt anklaget for seksuelle krenkelser, og retningslinjer for håndtering av slike anklager mot ansatte og tillitspersoner i kirkelig kontekst ble etablert fra 1990-tallet (Kleiven 2010, s. 129-145). Fra da av har anklager mot menighetens leder hvor vedkommende erkjenner faktiske forhold, eller det er sannsynliggjort at anklagene er sanne, som regel medført at lederen slutter i sin stilling.

Artikkelen undersøker erfaringer som «afterpastor» i norsk kontekst. Forskningsspørsmålet er: *Hvordan har menighetsledere erfart lederansvaret når forgjengeren har sluttet på grunn av anklager om seksuelle krenkelser?*

Den metodiske tilnærmingen er kvalitative forskningsintervjuer av personer som har vært i denne rollen. Jeg beholder betegnelsen «afterpastor» (AP) fordi det er etablert som faglig term i den internasjonale litteraturen. Jeg benevner ledere som måtte slutte som «pastor». Pastorbegrepet er anvendt for å anonymisere hvilken kirkelig sammenheng informantene tilhører og samsvarer dermed ikke nødvendigvis med stillingsbetegnelsen. Det overordnede lederskap i den kirkelige sammenheng kalles av samme grunn kirkeledelse eller kirkeleder.

Arbeidet med temaet er initiert av VAKE kirkelig ressurscenter mot seksuelle overgrep².

Tidligere forskning

Internasjonal forskning på «clergy misconduct», er omfattende. Marie M. Fortune var tidlig ute med å fokusere den utsattes perspektiv i boka *Is Nothing Sacred?* (1989). Flertallet av bidrag som fulgte behandlet overgrep i den katolske kirke (Fortune og Longwood, 2003; Dokecki, 2004; Frawley-O'Dea, 2007; Lytton, 2008; Guzik, 2020). Disse har primært fokus på hvordan den overordnede kirkeledelsen forholdt seg til seksuelle overgrep mot barn uten å ta et oppgjør som ivaretok de krenkede.³ Litteraturen på feltet for øvrig er i hovedsak kritiske analyser av kirkeledelsens håndtering av den anklagede og de krenkede (Fortune og Poling, 2004; Garland, 2006; Renzetti og Yocum, 2007; Beste, 2021) og av hvilke følger krenkelsene har for den utsatte (Bera, 1995; Garland of Argueta, 2010; Balboni, 2011; de Weger, 2022).

De fleste kirkesamfunn og større kristne organisasjoner i Norge har nå utviklet retningslinjer for forebygging og håndtering av seksuelle krenkelser. Disse legger mest vekt på hvordan en skal forholde seg til anklager og den anklagede, og hvordan den krenkede kan ivaretas slik at felleskapene kan være «et trygt sted» (Kleiven, 2010, s. 149). Menigheten blir først og fremst beskrevet som et sted hvor kirkeledelsen kan innhente informasjon, men uten å ha aktørstatus (ibid., s. 191). Forskere har i begrenset

1 Artikkelen bruker «pastor» som fellesbetegnelse for prest, pastor og åndelig leder. Tilsvarende brukes «menighet» om sokn i Den norske kirke, frimenigheter og andre kristne fellesskap.

2 <https://ressurssenteret.no/>

3 Dette er ytterligere aktualisert med den omfattende rapporten om seksuelle overgrep i den katolske kirke i Frankrike, og som ble offentliggjort høsten 2021, jfr NRK-oppslag; <https://www.nrk.no/urix/anslar-at-330.000-barn-er-utsette-for-overgrep-i-den-katolske-kyrkja-i-frankrike-1.15678118> (sett 08.10.21)

grad undersøkt menighetens behov for bearbeiding når en i deres åndelige lederskap blir anklaget for seksuelle krenkelser (Hopkins, 1999; Kleiven, 2018).

Faglitteratur om temaet «afterpastor» forholder seg hovedsakelig til amerikansk kirkeliv, basert på empirisk materiale fra slutten av forrige århundre (Hopkins og Laaser, 1995; Beneyi, 1998; McClintock, 2004; Gaede, 2006, Jacob-Strain, 2020; Grosch-Miller, 2020). Darlene K. Haskin gjennomførte en intervjuundersøkelse blant «afterpastors», og oppsummerer fellestrekk (1995, s. 156-158): Forventninger ble beskrevet som «mixed messages», hvor pastoren på den ene side skulle rydde opp i situasjonen, og på den annen side bidra til menighetsvekst uten at noe skulle endres i menigheten. Den nye pastoren ble sett på som «vår redningsmann»⁴, men etter kort tid oppsto mistillit fordi sprikende forventninger i menigheten ikke ble oppfylt. Ulike gruppedannelser oppsto i menigheten. AP opplevde seg dratt mellom disse og etter hvert som uønsket av flere. Rollen som AP ble beskrevet som «syndebukk» og «lynaveleder» for konflikt og dysfunksjonelle dynamikker i menigheten (jf. Beneyi, 1998, s. 93). Haskins skriver at de fleste AP sluttet etter tre til fem år. Når noen ble lenger, skyldtes det at menigheten var mindre preget av forgjengerens svik, at menigheten erkjente og forholdt seg aktivt til sitt behov for helingsarbeid, eller at AP fikk god og kompetent assistanse fra kirkeledelsen til å håndtere situasjonen.

Pope-Lance (2006, s. 62-63) peker på tre forhold som kan bidra til at AP blir i stand til å ta vare på seg selv og spille en konstruktiv rolle: (1) Tilgang til støttespillere utenfra, og veiledere som kan sortere komplekse dynamikker. (2) Den overordnede kirkeledelsen tar på alvor utfordringene en AP-rolle innebærer, og sørger for ressurser som kan ivareta gode rammer for vedkommende. (3) AP gis mulighet for økt kunnskap og kompetanse om etiske utfordringer, grensesetting og menighetens historie.

Artikkelen vil utvide kunnskapen om «afterpastors» ved å gi et bidrag basert på analysen av et norsk empirisk material. Jeg vil diskutere likheter og forskjeller mellom amerikansk og norsk kontekst, og samtidig både interne fellestrekk og komplekse forskjeller blant norske «afterpastors». Funnene diskuteres ut fra teoretiske perspektiver med relevans for menigheten som arena for seksuelle krenkelser.

Utvalg, metode, analysestrategi og etiske hensyn

1. Utvalg og kontekst

Utvalget var basert på en forespørsel til lederskapet i de største kirkesamfunn og kristne organisasjoner om menighetsledere som måtte slutte i sin stilling på grunn av anklager om seksuelle krenkelser. Med seksuelle krenkelser menes i denne sammenhengen «at den som har størst makt i relasjon mellom personer i et asymmetrisk maktforhold, anvender en seksualisering av relasjonen på en slik måte at den andres intimitetsgrenser blir krenket» (Kleiven, 2010, s. 358).

---

⁴ Oversettelse av «our savior» (Haskins, 1995, s. 157)

«Afterpastor» i norsk kontekst

Jeg fikk oppgitt totalt 10 menigheter innen 7 ulike kirker/organisasjoner hvor dette hadde skjedd. Lederskapet ga meg anledning til å kontakte aktuelle menighetsledere som hadde hatt rollen som «afterpastor» i disse menighetene. De fikk tilsendt skriftlig informasjon om prosjektet og forespørsel om intervju. Seks menighetsledere knyttet til fire ulike trossamfunn sa ja til å bli intervjuet.

Samtlige *informanter* var menn. De startet som «afterpastors» i perioden mellom 1994 og 2014. I fire av menighetene tok informanten over lederansvaret umiddelbart etter at forgjengeren ble tatt ut av tjenesten. En informant jobbet sammen med den menighetslederen som hadde overtatt ansvaret umiddelbart etter at forgjengeren måtte slutte, mens en informant ble pastor i den aktuelle menigheten tjue år etter at forgjengeren hadde begått seksuelle krenkelser mot et medlem i menigheten. Informanten fikk vite om saken da den utsatte politianmeldte forgjengeren i sammenheng med at han ble anmeldt for tilsvarende forhold i en annen menighet.

Samtlige *pastorer som sluttet på grunn av anklager om seksuelle krenkelse* var også menn. Anklagene ble håndtert over et tidsspenn fra 1992 til 2014, og pastorene hadde vært ledere i menighetene over flere år da anklagene kom opp. Ifølge informantene erkjente samtlige helt eller delvis de faktiske forhold som de var anklaget for. Et flertall ble også politianmeldt og domfelt.

Anklagene gjaldt krenkelser mot ungdom i tenårene eller mot voksne kvinner, og var i stor grad knyttet til strafferettslige forhold. Menighetens medlemmer var som regel kjent med hvem en eller flere av de utsatte var, og de fleste av disse var aktivt med i menighetens arbeid.

2. Metode

Prosjektet har et kvalitativt, «multiple case» forskningsdesign (Hammersley, 2012, s. 12; Stake, 2005, s. 445). Det er basert på en forforståelse av at analysen av informantenes beskrivelser kan gi innsikt i, og mulighet for teoretisering over, et større antall tilsvarende case. (Stake, s. 446). Analyse og diskusjon tydeliggjør forhold ved AP-rollen i norsk kontekst som kan være av verdi for videre forskning, og grunnlag for utvikling av en kompetent kirkelig praksis.

Jeg har gjennomført semistrukturerte forskningsintervjuer. Hensikten var å få beskrivelser av informanters livsverden som grunnlag for å tolke innholdet i det fenomenet de beskriver (Brinkmann 2014, s. 439-40). Materialet er grunnlag for en praksisnær analyse og en diskusjon hvor empiriske funn og teori kan gi svar på problemstillingen.

Undersøkelsen er utelukkende basert på informantenes beskrivelser av sine egne handlinger og holdninger. Dette samsvarer i stor grad med hva problemstillingen etterspør. Det begrenser samtidig muligheten for å få et flerspektret bilde som informasjon fra representanter fra menigheten og kirkeledelsen kunne ha gitt.

3. *Analystrategi*

Intervjuene ble transkribert og systematisert i tekstmære temaer med relevans for problemstillingen. Materialet ble dernest inndelt i to overordnede kategorier basert på informantenes kjennskap og perspektiv:

- informantens forhold til og forståelse av menigheten før, under og etter at anklagene ble kjent
- hvordan pastoren (AP) forholdt seg til, og håndterte, sin rolle i møte med de direkte involverte og menigheten

En nødvendig kontekstuell ramme for å kunne besvare forskningsspørsmålet er AP sine beskrivelser av, og refleksjoner over, hvordan menigheten forholdt seg til hendelsene og situasjonen, og hvordan de opplevde kirkeledelsens rolle i forhold til de involverte i saken, til menigheten og til dem selv. Analysen er i hovedsak empiridrevet, men samtidig basert på en teoretisk forankret og erfaringsbasert erkjennelse av det sammenvevde forholdet mellom pastor og menighet. Dette forholdet blir ytterligere aksentuert i møte med konflikter og kriser. rolle i forhold til de involverte i saken, til menigheten og til dem selv.

4. *Etiske hensyn*

Erkjente hendelser hvor kirkeledelsen anklager menighetsleder for seksuelle krenkelser, er i norsk sammenheng totalt sett få, og flere av hendelsene har også vært offentlig omtalt. Det var heller ingen indikasjoner på en sammenheng mellom misbruk av stillingen som menighetsleder og teologiske eller kulturelle særpreg knyttet til kirkelig tilhørighet. Av den grunn, og fordi det styrker anonymitetshensyn, er kirkelig sammenheng ikke navngitt. Jeg kan heller ikke se at kirkelig tilknytning har nevneverdig betydning for analysen av materialet relatert til forskningsspørsmålet. Det som er tatt med av kontekstbeskrivelser har først og fremst relevans knyttet til interaksjonskultur innad i menigheten og i forhold til kirkeledelsen.

Pastorene som sluttet på grunn av anklager om seksuelle krenkelser i de aktuelle menighetene ble skriftlig informert om prosjektet med informasjon om deres rettigheter og anledning til å klage til personvernombudet ved VID og til Datatilsynet NSD om behandlingen av deres personopplysninger.

Norsk senter for forskningsdata (NSD) har bekreftet at prosjektets behandling av personopplysninger slik det er beskrevet i skriftlig presentasjon, er i samsvar med norsk personvernlovgivning.⁵

---

⁵ Jfr. NSD sitt referansenummer 376736.

Teori

Artikkelen vil primært gi et empirisk bidrag til kunnskapen om «afterpastors». Samtidig trekker jeg veksler på et utvalg teoretiske perspektiver i analysen og diskusjonen av materialet.

1. Maktteori og implisitt ekklesiologi

Marie M. Fortune⁶ beskriver følgende generelle kjennetegn ved menigheter hvor seksuelle krenkelser blir aktualisert:

Wherever and however the community of faith gathers, it claims to be a part of the body of Christ, and, through it, we are called to ministry. – But the other reality is that congregations are made up of victim/survivors, offenders, and bystanders, which always complicates the situation where someone has assaulted or abused another person. (2005, p. 219)

Når et medlem i fellesskapet blir utsatt for seksuelle krenkelser, berører og angår dette alle som tilhører forsamlingen både ut fra et teologisk og et sosialt nettverksteoretisk perspektiv. Dette poenget forsterkes ytterligere når den anklagede har en lederposisjon i det samme fellesskapet. Patricia L. Liberty understreker at “the principles of the power and abuse model be coupled with a theological base that establishes the sacred nature of the power of the ministerial relationship and its specific purpose in the life of the church” (2006, s. 26). Ledere i kirken kan bruke både åndelig (teologisk fundert) og sosial maktposisjon til å misbruke sin tillitsrolle som grunnlag for å begå og dekke over seksuelle krenkelser. Blant annet har tilgivelse vært misbrukt som maktmiddel for å hindre at den som er anklaget for krenkelser blir ansvarliggjort (Kleiven, 2010, s. 405-438; Kleiven, 2016).

Menighetslederens autoritet er basert på tillit både fra kirkens overordnede lederskap og fra menighetens medlemmer (Kleiven, 2019, s. 3-4). Tillitsmakten⁷ er ofte knyttet til alle de tre dimensjonene (legal, tradisjonell og karismatisk) ved autoritetsbegrepet som Max Weber beskriver (2000, s. 89-104), noe som vitner om autoritetens styrke hos åndelige ledere⁸. Liberty hevder at åndelige ledere er “the image bearers for the divine, the symbolic representatives of the larger truth and reality” (2006, s. 76). Menigheten som fellesskap er ut fra et slikt perspektiv preget av en virkelighetsforståelse hvor pastorens maktposisjon reflekterer gudsrepresentativitet i større eller mindre grad. Dette kan bidra til at anklagene blir avvist eller bagatellisert og at tilgivelse blir brukt som begrunnelse i mobiliseringen for å beholde den anklagede menighetslederen.

---

6 Marie Fortune er prest og har opprettet og ledet FaithTrust Institute i USA. Instituttet ble opprettet som et kompetansesenter i møte med seksuelle krenkelser i kirkelig sammenheng. Fortune er en av de internasjonale nestorene i arbeidet med å avdekke og håndtere seksuelle krenkelser i ulike trossamfunn. Hun har skrevet en rekke bøker og faglige artikler med relevans for temaet.

7 Med ‘tillitsmakt’ menes den makt og innflytelse som en person eller institusjon får over en eller flere mennesker, på grunnlag av den tillit som posisjon og rolle legger til rette for (Kleiven, 2010, s. 19)

8 Med «åndelige ledere» menes i denne sammenhengen den som er gitt et overordnet lederansvar som prest, pastor, forstander etc. i en menighet.

2. Teorier om familiesystemer

Når en menighetsleder seksuelt krenker et menneske, er ikke dette isolert til et forhold mellom vedkommende og den krenkede, men også knyttet til systemiske prosesser i fellesskapet. Candace R. Benyei argumenterer for at religiøse fellesskap fungerer lik familiesystemer (1998, s. 18). Dette gjelder også andre fellesskap, men forsterkes i kirkelig sammenheng ved at bibelske familiemetaforer brukes i forkynnelse og undervisning.⁹ Det er dermed relevant å beskrive menigheten som «an emotional system that, like all others, aims towards homeostatis» (Grosch-Miller 2020, s. 247). McClintock hevder at menigheter hvor pastoren seksuelt krenker et medlem har tilsvarende kjennetegn som en incestuøs familie (2004, s. 111). Tilsvarende det utsatte barnet i familien, kan den utsatte i menigheten bli syndebukk eller usynliggjort når menighetens åndelige leder anklages for seksuelle krenkelser (Benyei, 1998; Kleiven, 2004). Den som erstatter pastoren, kan oppfattes som en motstander. Dersom disse mekanismene neglisjeres, står menigheten i fare for å utvikle kulturelle og strukturelle særpreg som øker muligheten for nye krenkelser. Pamela Cooper-White beskriver menigheter uten nødvendig bistand til å bearbeide hendelsene, som et «closed-up house with a toxic, polluted river running beneath its floorboards» (Gaede, 1989, s. xi).

3. Sosial nettverksteori

Teori om sosialt nettverk, forstått som et uformelt system av varige relasjoner mellom mennesker knyttet sammen av en fellesskapsopplevelse (Bøe & Schiefloe, 2007; Fyrand, 2016), gir et utvidet begrepsapparat for å beskrive systemiske mekanismer når fundamentet for fellesskap rokkes. Samspill og spenninger mellom ulike gruppedannelser interagerer med hverandre, og påvirker dermed dynamikken i et fellesskap i krise (Fyrand, 2016 s.38ff).¹⁰ «Multiplekse relasjoner» er et annet relevant begrep som tydeliggjør grad av styrke når kontakten er flerdimensjonal.

4. Faseteori

Jeg har tidligere publisert en fasemodell for menigheter i slike kriser (Kleiven, 2018). I første fase posisjonerer et flertall seg som utenforstående, preget av taushet og tilbaketrekning. Andre fase er å oppdage seg selv som aktør og krenket. En bearbeidingsprosess kan bidra til å oppleve seg som et frigjørende fellesskap (tredje fase) hvor ulike posisjoner aksepteres samtidig som et konstruktivt samspill etableres.

Analyse

Problemstillingen etterspør hvordan AP erfarte og forholdt seg til å overta lederansvaret etter at forgjengeren måtte slutte på grunn av anklager om seksuelle krenkelser. Analysen har fokus på hvordan informantene beskriver, opplever og reflekterer over «afterpastor»-rollen i møte med de involverte, menigheten og kirkeledelsen.

⁹ Jfr bl.a. Jes 66,13; 49,15; Matt 6,8f; 12,49; Rom 16,34; 1 Kor 1,11

¹⁰ Beskrivelsen av mesosystemet i Bronfenbrenners bioøkologiske systemtenkning er blant annet et teoretisk grunnlag for gruppeforståelsen hos Fyrand (2016, s. 39-43) og Bø & Schiefloe (2007, s. 34-36).

«Afterpastor» i norsk kontekst

AP sine beskrivelser er basert på enkeltmedlemmers reaksjoner, i hovedsak aktive medlemmer med både formelle og uformelle tillitsposisjoner i menigheten. Like fullt angår anklager mot åndelig leder om misbruk av makt, alle som tilhører fellesskapet. AP synes i stor grad å forholde seg til det at tillitspersoner formidler menighetens opplevelse. Dette kan problematiseres, men er likevel lagt til grunn i analyse og diskusjon.

Kritikken informantene gir av kirkeledelsen er basert på deres opplevelse da hendelsen skjedde samtidig som denne kan være preget av den innsikten de har skaffet seg om temaet i ettertid. Jeg mener likevel den har relevans med tanke på å besvare forskningsspørsmålet og for å reflektere hva som er viktig å ha fokus på i nåtid.

Analysen består av to deler. Den første delen er refleksjon over hvordan informantene opplever at menighetens medlemmer forholder seg til at deres pastor måtte slutte. Dette er avgjørende for hvordan AP som menighetens nye leder forholdt seg til og håndterte situasjonen, noe som er tema for den andre delen.

1. Menigheter i møte med det uforståelige

Hvordan mangel på og mangelfull informasjon preger menigheten

Manglende konkretisering av sakens innhold gjorde at menigheten i begrenset grad fikk mulighet til å etablere en felles forståelse av det som hadde skjedd. Informantene uttrykker stor frustrasjon over hvor utfordrende dette gjorde det å møte menigheten på en konstruktiv måte. Forståelsen av sakens innhold ble overlatt til den enkeltes tolkning og i stor grad preget av hvilken relasjon medlemmene hadde til pastoren.

De fleste informantene opplevde at det gikk opptil et par uker før menigheten fikk informasjon om hvorfor pastoren ble tatt ut av tjeneste. Informasjonen som etter hvert ble gitt, ga lite hjelp til å forstå innholdet og alvorlighetsgraden i anklagen. Menigheten fikk f.eks. vite at pastoren hadde gjort «noe som ikke var forenlig» med å være pastor, etter hvert konkretisert til «utilbørlig atferd i forhold til jenter, og at det han hadde gjort antagelig var straffbart» (AP2), eller at den anklagede «hadde en for nær relasjon» til den utsatte (AP5). En informant sier at «det var på en måte en katastrofe som hadde skjedd, men vi visste ikke hva katastrofen var» (AP2). Mangelfull informasjon skapte en u håndterlig krise fordi menighet, og til dels informantene selv, manglet nødvendig kunnskap om det som hadde skjedd.

En menighet (til AP6) ble ikke informert om krenkelsesanklagene før flere år etter at den anklagede hadde sluttet i menigheten. Saken ble håndtert av lokalmenighetens ledelse som en utroskaps sak, og pastoren som fulgte etter den anklagede ønsket ifølge informanten ikke at saken skulle bli kjent i menigheten. Da saken kom opp i sammenheng med at pastoren som sluttet ble anklaget for tilsvarende forhold i en annen menighet, forteller informanten at den utsatte ikke ønsket at menigheten skulle informeres om anklagene. Han angrer på at han ikke presset på slik at «historien skulle opp på et mer offisielt plan i menigheten, og tenker at det var den store feilen». Han mente dette kunne ha bidratt til en større grad av åpenhet om hvordan menigheten var blitt preget av det som hadde skjedd.

Hvordan forholdt menigheten seg til den anklagede og den utsatte?

Informantene opplevde at mange medlemmer hadde et ensidig fokus på den anklagede. De bagatelliserte det som hadde skjedd blant annet ved å vektlegge andre forhold som viktigere. Historiefortellingen AP1 ble presentert for var at «det kan være mye stygt å si om pastoren, men jammen var det en fin tid også». AP2 forteller at pastoren ble forsvart «med nebb og klør» av de som var tilknyttet barne- og ungdomsmiljøet. I ettertid tolket han denne reaksjonen som en del av et sorgarbeid hvor det altoverskyggende var at de ble fratatt en farsfigur og åndelig leder som hadde tilført barna deres så mye godt.

AP3 opplevde en annerledes reaksjon: Her innså menighetsmedlemmene umiddelbart nødvendigheten av at pastoren måtte slutte. De begrunnet dette med at pastoren ikke forholdt seg til asymmetrien i maktforholdet mellom seg selv og den krenkede, og dermed hadde vist seg uegnet til å være pastor. Reaksjonen kan ses i sammenheng med at medlemmene fikk både muntlig og skriftlig konkretisert informasjon om sakens innhold, og at menighetens tillit i større grad var til menighetens valgte ledelse enn til pastoren.

Tilgivelse ble i flere av menighetene brukt som begrunnelse for at pastoren burde få sin stilling tilbake. «De skjønnte han hadde gjort noe, men dette skulle tilgis», sier en AP2. Tilgivelse blir brukt som et middel til å frita pastoren for ansvar. «De hadde behov for å si at det var tilgivelse og slike ting, mens offeret ble ikke nevnt med et eneste ord» (AP5). Informantene sier at menighetens medlemmer ikke omtalte eller forholdt seg til de krenkede bortsett fra i to av menighetene hvor de utsatte ble gjort ansvarlige for at pastoren måtte slutte. Begrunnelsen var at de ikke skulle ha tatt opp saken i det hele tatt. «Mange mente at disse damene var årsaken til at han måtte slutte» (AP5), og «stakkars presten som ble utsatt for det her» og at de utsatte «kanskje også inviterte» ham til å gjøre det han gjorde (AP2). De utsatte ble brukt som syndebykk for å frita eller redusere den anklagedes ansvar.

I de fleste menighetene støttet medlemmene den anklagede spesielt den første tiden etter at pastoren sluttet. Bildet er mer nyansert etter at sakens innhold blir mer kjent og bearbeidet.

En såret menighet

Informantene i fem av de seks menighetene mente at saken i vesentlig grad hadde påvirket hvordan menigheten forsto seg selv. Selv om de fastholder at menighetene har maktet å gå videre, er det en tvetydig beskrivelse av hva det betyr. «Menighetsskade», «hudløshet» og «traume» er uttrykk som brukes. Dette beskriver en sårbarhet både på egne og menighetens vegne som åpenbart synliggjør et behov for bistand til bearbeiding og helingsarbeid. Det blir imidlertid også sagt at hendelsen førte til økt åpenhet for mennesker som trengte støtte, og at den hadde gjort menigheten mer robust og fokusert. Tvetydigheten er med andre ord både en ubearbeidet sårbarhet, men også i enkelte sammenhenger mulighet for større grad av åpenhet og forankring av identitet.

AP4 beskriver erfaringen som «en menighetsskade vi lever godt med, men vi har en hudløshet». AP1 mener at saken «var et traume de i liten grad ønsket å forholde seg til», og at den førte til passivisering og resignasjon som preget måten de presenterte

«Afterpastor» i norsk kontekst

menigheten på utad. «Krenkelseshistorien forsterker ukulturen i menigheten», hevder AP6.

Flere av informantene beskriver også en tydelig endring i menighetens arbeidsvilkår før og etter at saken kom opp. Flere menigheter opplevde at ressurssterke og sentralJ medlemmer i fellesskapet trakk seg ut eller ikke lenger var aktive. Et par av informantene peker på at et omfattende barne- og ungdomsarbeid ble sterkt svekket og til dels «smuldret bort» (AP6) som følge av at pastoren sluttet. AP3 hevder på sin side at medlemmene i liten grad ble satt ut av hendelsen. De etablerte etter relativt kort tid et distansert forhold til både pastoren og hendelsen. Han mener at saken hadde gjort menigheten mer robust og at den «kom tettere på Jesus og på kallet».

Hendelsene rammet menighetene på en måte som tydeliggjør behovet for krisehåndtering og bearbeidingsstrategi i menighetene. AP skal ut fra rolle og mandat som menighetens nye leder være sentral i et slikt arbeid. Spørsmålet er om, og i tilfelle på hvilke premisser, AP-rollen kunne ha et hovedansvar for håndtering og bearbeiding.

2. Å være «Afterpastor»

Lojalitetsspagat

Manglende informasjon var en utfordring også for AP: «Jeg fikk ikke informasjon med en gang. Jeg ble bare kastet inn i noe» (AP2). Belastningen ved å vite uten å kunne dele med noen, synes imidlertid å ha vært enda større.

AP2 fikk beskjed om å ta over ansvaret for «at gudstjenesten og kirkelige handlinger gikk sin gang» uten å vite hva som hadde skjedd. Da han ba om mer informasjon, fikk han ikke lov til dele denne. AP5 fikk også beskjed om å overta hovedansvaret som pastor i menigheten. «Informasjonen som ble gitt var frustrerende fordi jeg fikk alt for lite informasjon om hva som skjedde, mens biskopen påla meg en del jeg skulle gjøre i forhold til offer», sier han. AP4 kjente sakens innhold allerede en måned før den ble kjent for andre fordi han hadde en relasjon til noen av de berørte. Kirkeledelsen sa at de trengte tid til å håndtere saken før han kunne dele dette med medarbeiderne. Disse tre informantene uttrykker at det var en stor belastning å *være alene om å vite*; det var «en alenefølelse å gå der» (AP4).

Å bære på kunnskap som andre i fellesskapet trenger for å forholde seg til noe uforståelig, uten å kunne dele den, er en stor belastning. Rollen som AP ble preget av en spenning mellom lojalitet mot kirkeledelsen og ivaretagelse av fellesskapet.

Forventninger og rolleforståelse – å være noe for alle

Kirkeledelsen forventet at AP tok ansvar for situasjonen, og at de involverte og menigheten ble ivaretatt. Også menighetene på sin side støttet seg på at AP tok ansvar. AP6 forteller at menigheten forventet at «nå kommer frelseren». AP5 opplevde seg «som en marionett som andre styrte» med oppdrag fra kirkeledelsen om å ta ansvar uten å ha nødvendig innsikt og ressurser.

Forventningene fra lederskap og menighet synes gjensidig å forsterke forventninger hos AP4 om å «skulle være noe for alle». Flere informanter fikk ansvar for å *følge opp*

både involverte og ulike grupper i menigheten, i tillegg til å være menighetens leder. AP2 forteller at han fikk kritikk av de eldre i menigheten over å «ha overlatt de som foreldreløse barn» fordi han ikke var tilstrekkelig tilgjengelig for dem. Informantene opplevde at de i stor grad sto alene om ansvaret for å håndtere reaksjonene i menigheten, og de satt igjen med en opplevelse av å komme til kort.

Informantenes beskrivelser gir inntrykk av at kirkeledelsen (som ansvarlig instans for å håndtere saken) ikke forsto at menighetene var i krise, og derfor hadde et behov utover at «gudstjenesten og kirkelige handlinger gikk sin gang». Kirkeledelsens måte å forholde seg til menighetens utfordringer spesielt i første fase, tok ikke hensyn til AP sin sårbare posisjon i det å ta ansvar for egen og andres integritet. Flere informanter opplevde at de mislyktes fordi de ikke strakk til. Dette førte blant annet til sykemeldinger i etterkant og behov for ekstern bearbeidingshjelp.

Flere av informantene sier eksplisitt at de burde ha fått tilgang til veiledning og hatt støttespillere i håndteringen fra første stund. Bare AP3 opplevde at dette ble lagt til rette for av kirkeledelsen.

Håndteringsbistand – etter hvert

Informantene forteller at de etter hvert fikk tilgang til en samtalepartner fra kirkeledelsen. Det opplevdes likevel mangelfullt fordi heller ikke veileder hadde erfaring fra tilsvarende situasjoner. AP4 sier at kirkeledelsen «skulle ha vært mye mer 'på'» ved å bidra til å avgrense hans ansvar og finne egnede personer som kunne følge opp ulike behov i menigheten.

AP5 forteller at han var «frustrert over at så mange skulle komme utenfra og trodde de skulle greie å løse opp i dette» uten at de hadde nødvendig kompetanse eller forutsetninger. Her etablerte imidlertid kirkeledelsen tidlig i prosessen en egen kompetansegruppe, inkludert to eksterne med spisskompetanse på feltet, til å bistå i håndteringen. Informanten var med å initiere dette, og han sier at «denne gruppa berget oss». AP3 sin menighet hadde som nevnt en tilsvarende kompetansegruppe som var tilgjengelig for menighetens ledelse fra de fikk meldingen om anklager mot pastoren.

De øvrige informantene etterlyser veilednings- og oppfølgingsressurser som burde ha vært på plass fra starten av. Dette var *nødvendig for å kunne ivareta rollen som menighetens leder på en tilfredsstillende måte*.

«Gapte over altfor mye» - mangel på rammebetingelser for å kunne følge opp

Informantene ble spurt om hva de i ettertid trekker fram som viktig lærdom, og hvilke råd de vil gi til andre som kom i samme situasjon.

En entydig tilbakemelding er *nødvendigheten av veiledning og oppfølging av kompetente ressurspersoner som «bør være tilgjengelig på kort varsel»* (AP6). Behovet for oppfølging gjelder flere plan. Det ene er bistand til å erkjenne at de «gapte over alt for mye» (AP2) fordi de opplevde ansvar for å ivareta alle uten å kunne ta hensyn til egne begrensninger. Det andre er å få hjelp til å snakke sant og konkret nok om sakens innhold og de involverte «uten å ljugе om Gud» (AP1). Det tredje er å kunne forstå sin

egen rolle sett utenfra. Et eksempel på dette er å forholde seg til menighetens opplevelse av at AP «representerte makten» som hadde skjøvet pastoren deres ut (AP4).

Forventningen og viljen til å ta ansvar gjorde at slitasjen ble stor. Dette understreker et behov for å bli ivaretatt og «ikke gå alene». Slitasjen kunne også være knyttet til mangelen på *nødvendig fullmakter og mandat* i lederansvaret de var gitt. AP5 sier at den som blir gitt ansvar for å være pastor i en slik situasjon «må få lov å være leder». Rollen som ansvarlig person i en menighet i krise gjorde det helt nødvendig å bli involvert og informert om sakens innhold fra første stund, og samtidig få bistand og rammebetingelser for å kunne ivareta ansvaret som menighetens leder. Dette ble i begrenset grad fulgt opp spesielt i den første fasen i saken.

Diskusjon

Artikkelens problemstilling er: *Hvordan har menighetsledere erfart lederansvaret når forgjengeren har sluttet på grunn av anklager om seksuelle krenkelser?*

I den første delen av diskusjonen ser jeg på fellestrekk og forskjeller mellom hvordan menighetene og kirkeledelsen forholdt seg til hendelsene. I den andre delen diskuterer jeg forholdet mellom forskningen som har amerikansk kirkeliv som kontekst og denne artikkelens norske materiale.

1. Menigheter i krise – fellestrekk og ulikheter

Når menighetens selvbilde rokkes – om å miste fotfeste

Menigheter ble fratatt sin åndelige leder uten å få vite en for dem forståelig og akseptabel begrunnelse for dette. Fire informanter beskriver sitt møte med menigheten i form av krisepregede betegnelser i spekteret fra opprør og protest til forvirring og tilbaketrekning.

To informanter beskriver det annerledes. I en menighet (til AP6) var ikke hendelsen kjent før den utsatte mange år senere anmeldte pastoren. Informanten hevder likevel at «krenkeshistorien forsterker ukulturen i menigheten» preget av manglende åpenhet om sårbare temaer. AP3 opplevde at menighetens medlemmer erkjente nødvendigheten av at pastoren deres måtte slutte, og de forholdt seg til ny leder med full tillit. Menighetens reaksjon kan begrunnes i to forhold. AP hadde vært del av det lokale lederskapet i lengre tid, og nøt stor tillit innad. I tillegg etablerte kirkeledelsen en kompetent ressursgruppe som var tilgjengelig for menighetens ledelse umiddelbart etter at pastoren måtte slutte.

Familien er anvendt som en metafor på menigheten både teologisk og sosialfaglig (Beneyi, 1998; McClintock, 2004). Tilsvarende en familie vil også en menighet i krise arbeide for å få tilbake det som var. Dynamikken er mobilisering av motkrefter for å forhindre at menigheten mister det som oppfattes som umistelig og en leter derfor etter måter å komme i følelsesmessig balanse på (homeostase) (Grosch-Miller 2020, s. 247). Dermed søker en etter løsninger som bevarer forholdene slik de var. Motkreftene til å erkjenne alvoret i anklagene fører til at utsattes perspektiv er fraværende bortsett fra når vedkommende kan brukes som syndebukk, noe materialet viser i to av menighetene.

Når motkrefter ikke mobiliseres, er årsaken enten at menigheten ikke involveres i noe som like fullt angår og preger dem (til AP6), eller at kontinuitet er ivaretatt ved at ny leder allerede innehar en fullverdig åndelig lederposisjon i menigheten (til AP3).

Pastoren som «image bearers for the divine» (Liberty, 2006, s. 76), fastholdes av menigheten ved å beskrive ham som en «god åndelig person», som farsfigur og som en åndelig autoritet både for barn, unge og voksne. Hans ansvar for krenkelsers blir i flere av menighetene bagatellisert, og krav om tilgivelse ble brukt som en løsning for å få ham tilbake i posisjon. Systemteori anvendt i bearbeiding av familier i krise er et egnet faglig bidrag til å analysere og tydeliggjøre også menighetens prosesser i krise. Kirken har i stor grad kompetanse på å møte krise og sorgreaksjoner knyttet til akutte tap i familie, noe som kunne gitt grunnlag for en kompetent tilnærming også til menigheten i krise. Kirkens ledelse har i de aktuelle situasjonene ikke sett denne sammenhengen og møter dermed menigheten uten tilstrekkelig forståelse av at den er i krise. Her er unntaket menigheten til AP3, hvor kirkeledelsen umiddelbart etablerte en kompetansegruppe.

I beskrivelsen av tre posisjoner og faser som menighetene kan innta i møte med en slik krise (Kleiven, 2018), er den første å innta posisjonen som utenforstående preget av taushet og tilbaketrekning. Dette samsvarer med den forforståelsen kirkeledelsen inntar om menighetens rolle (bortsett fra i menigheten til AP3). Analysen viser imidlertid at etter kort tid (andre fase) oppfatter sentrale personer i menigheten seg krenket ved å ha blitt fratatt sin åndelige leder. Den tredje fasen er å oppfatte seg som et fellesskap i bevegelse mot frigjøring hvor ulike posisjoner aksepteres, men hvor et modent og konstruktivt samspill like fullt kan vokse fram. Flere av menighetene i undersøkelsen har kjennetegn knyttet til alle disse tre fasene. Likevel bærer de preg av å ha fått begrenset hjelp til bearbeiding. Dermed er en urovekkende sårbarhet mer framtrædende enn en frigjørende robusthet.

Sosial nettverksteori er et perspektiv på kompleksiteten i menneskelige fellesskap. Relasjonene er basert på flere funksjoner og roller i samspill (Fyrand 2016, s. 128-130; Bø & Schiefloe, 2007). Fellesskap som består av relasjoner hvor kontakten ofte har mer enn én funksjon, betegnes i teorien som «multiplekse relasjoner» (Fyrand, 2016, s. 128; Bø & Schiefloe, 2007, s. 44), og beskriver robustheten i samspillet basert på gjensidighet (Fyrand 2016, s. 25). Menighetens medlemmer etablerer flere typer grupperinger innenfor samme fellesskapsramme basert på multiplekse relasjoner (ibid., s. 128). I kriser kan dette danne grunnlag for etablering av subsystemer som kan stå i motsetning til hverandre og rokke ved det finslippte samspillet et fellesskap er basert på. Eksempler fra materialet er spesielt synlig i menigheten til AP2 hvor en gruppe mødre anklager kirkens lokale lederskap for urettmessig å ha fratatt barn og unge deres åndelige leder og farsfigur, og ei eldregruppe som opplevde seg oversett og forlatt av AP. Resultatet var motsetningsfylte forventninger til hvordan AP skal opptre og ivareta ulike grupper.

«Afterpastor» i norsk kontekst

Menighetens selvforståelse endret

Kirkeledelsen synes i liten grad å innse at menigheten var i krise med behov for selvstendig oppfølging. Dette kjenner vi igjen allerede fra etableringen av de første retningslinjene for håndtering av seksuelle krenkelser i kirkelig kontekst. Her står det at menigheten var «til en viss grad berørt» og «med behov for korrekt og sannferdig informasjon» (Den norske kirke, 1996, s.38¹¹), men blir ikke gitt aktørstatus (Kleiven, 2010, s. 440).

Selv om kirkenes retningslinjer understreker behov for «korrekt og sannferdig informasjon», er mangelen på informasjon om sakens innhold et sentralt kjennetegn på hvordan kirkeledelsen forholder seg til menigheten og til dels også til AP. Informasjon synes å ha kommet etter at tapet var kjent og utryggheten hadde fått tid til å feste seg. Hva som hadde skjedd ble en tolkning blant annet preget av hva den enkelte og fellesskapet opplevde de tapte ved å miste sin pastor.

I de fleste menighetene synes saken (sett fra informantenes perspektiv) å ha endret menighetens selvforståelse i samsvar med det som en informant beskriver som «en menighetsskade vi lever godt med, men vi har en hudløshet». Selv om AP3 formidler at hendelsen i liten grad endret menighetens selvforståelse, var det åpenbart at hendelsen rystet menigheten med behov for å jobbe seg gjennom den. En menighetsskade som preges av hudløshet, kan uttrykke en sunn prosess på vei mot en mer moden og dyptpløyende selvforståelse. Det kan imidlertid også formidle at menigheten er desillusjonert, noe som begrenser viljen til å investere i fellesskapet som et gode for egen del. Fortune beskriver denne kompleksiteten ved nettopp å sammenholde menighetens teologiske fundament med dens relasjonelle sårbarhet når krenkelser skjer av og blant dens medlemmer (Fortune, 2005).

2. Hvordan forstå og forholde seg til rollen som «afterpastor» i norsk kontekst? Sammenligning mellom materiale fra USA og Norge

Forventninger om å lede og ivareta – uten nødvendig bistand

AP fikk i oppdrag fra kirkeledelsen å ta ansvar for menighetens drift og til dels ivareta en eller flere av de involverte. Å vite (mer enn andre) uten å kunne anvende denne informasjonen, var en stor belastning. Det økte samtidig utfordringene med å forholde seg klokt til forventningene. Haskins' undersøkelse (1995) peker på at amerikanske menigheter først omfavnet AP som redningsmenn, men etter noe tid møtte dem med mistillit. Det norske materialet viser tendenser til noe av det samme, men likevel ikke som et like framtrædende hovedinntrykk.

Informantene i det norske materialet uttrykte manglende mestring av situasjonen, og de kjente seg mislykkede og med en opplevelse av ensomhet. Dette kan i større grad forstås i lys av det Haskin kaller «mixed messages» (1995) hvor medlemmers ulike posisjoner gjorde at forventningene var motsetningsfylte. I tillegg var kirkeledelsens forventninger om hva AP skulle mestre i den aktuelle situasjonen, urealistiske.

¹¹ Retningslinjene til Den norske kirke ble i stor grad anvendt som grunnlag for etablering av de første tilsvarende retningslinjer i andre kirkesamfunn.

Haskin (1995, s. 157) skriver at “when there is public knowledge of the wounds in the congregation but no process to help the congregation heal, the pressure on the afterpastor to ‘fix’ the congregation can be enormous”. Andres forventninger til AP preget naturlig nok også AP sine forventninger til seg selv. Informantene legger tyngdepunktet på det siste, med til dels sterke selvanklager fordi de ikke maktet å bære mer enn de var i stand til. Betegnelsene på AP som «syndebukk» og «lynvleder» for konflikt og dysfunksjonelle dynamikker i menigheten (jf. Beneyi, 1998, s. 93) er ikke anvendt av informantene i det norske materialet, men kan illustrere hva som kan bidra til selvanklager.

Kirkeledelsens manglende forståelse av menighetens behov for en bearbeidingsprosess forsterket informantenes urealistiske forestilling om å «være noe for alle». Utover å ta ansvar for at den anklagede ble tatt ut av tjeneste, var kirkeledelsen (bortsett fra i menigheten til AP3) i liten grad til stede for menighet og AP, spesielt i den første fasen hvor behovet for bistand var størst. Kirkeledelsen tok i liten grad kontakt for å avklare behov for bistand, men overlot ansvaret til AP som en underordnet instans. Det førte til en tilsvarende dynamikk som når noen blir påført krenkelser fra autoritetspersoner (Kleiven, 2018, s. 61), hvor vedkommende påføres opplevelse av skyld og skam over ikke å mestre situasjonen og kunne ivareta seg selv.

Mestringsstrategier som «afterpastor»

Informantene i undersøkelsen oppsummerte selv hva de mente hadde vært nødvendig og avgjørende for å kunne stå i en slik prosess både for egen del og for menighetens del.

To av Pope-Lance sine tre betingelser for å ta vare på seg selv og spille en konstruktiv rolle (se over) er sammenfallende med informantenes oppsummering. Det ene er nødvendigheten å tilføre AP (og menigheten) ressurser til å mestre det Pope-Lance kaller «unique stresses of afterpastor ministries» (2006, s.62). Kirkeledelsens manglende erkjennelse av dette behovet er beskrevet og diskutert tidligere i dette kapitlet. Informantene formidler spesielt et behov for støttespillere og veiledere for «sorting complex dynamics» (Ibid.). Det andre forholdet var at kirkeledelsen måtte ta på alvor utfordringene ved AP-rollen og sørge for ressurser til å ivareta gode rammer for eget liv og funksjon. De fleste informantene hadde tilgang på samtalepartnere fra kirkeledelsen. De hadde likevel begrenset verdi ut fra manglende proaktiv tilstedeværelse og kompetanse på overgrepfeltet. To av informantene hadde imidlertid svært positive erfaringer med å ha tilgang til kompetansepersoner i hele eller deler av prosessen. En av dem (AP2) sa at «gruppa berget oss», noe som ikke minst bidro til AP sin opplevelse av å mestre situasjonen på tross av at menighetens valgte ledelse og de ansvarlige i frivillige arbeid for en stor del sluttet som en følge av hendelsen. Den tredje betingelsen (om å få mulighet for økt kunnskap og kompetanse om etiske utfordringer, grensesetting og menighetens historie) er ikke eksplisitt beskrevet av informantene. Behovet for kompetanse på etiske utfordringer og grensesetting er imidlertid inkludert i konkretiseringen informantene gir knyttet til Pope-Lance sine to første betingelser.

Jacobs-Strain betegner menigheten som blir utsatt for at deres åndelige leder slutter på grunn av anklager om seksuelle krenkelser, for en «post-traumatic congregation»

(2020, s. 29). Informantene i det norske materialet avdekker mangelen på en handlings- og tiltaksstrategi som legger til rette for at fellesskapet kan bearbeide sitt traume. En faglig forankret bearbeidingsprosess er beskrevet og diskutert i faglitteraturen (Gaede, 1989, s. xi; Kleiven, 2018). Bearbeiding er avgjørende for å forebygge at menigheten utvikler en kultur preget av mistillit til hverandre, til de som er blitt utsatt og til det åndelige lederskapet som skal overta ansvaret (Kleiven, 2018, s. 58).

3. Oppsummerende konklusjon

Artikkelens problemstilling er besvart og diskutert på grunnlag av intervjuer med seks informanter. Antallet tilsier at en skal være forsiktig med å trekke bastante konklusjoner. Samtidig er det sannsynlig at det totale antall «afterpastors» i norsk kontekst ikke er større enn at seks informanter utgjør en vesentlig prosentandel.

Det står stor respekt av informantenes ærlige og selvransakende presentasjon av sin historie som «afterpastors». Det gjør sterkt inntrykk å møte informanters beskrivelse av ensomhet. Flere av dem opplevde å bære ansvaret for å ivareta involverte og å lede en menighet i krise hvor de til dels ble møtt med mistillit og motstand. Det er behov for en strategi som forebygger at AP blir stående alene, som tilfører veiledning og kompetanse umiddelbart etter at åndelig leder blir tatt ut av tjenesten, og hvor det etableres en lokal og kompetent ansvarsgruppe rundt AP. Det er ikke minst behov for å ha tilgang til eksterne ressurspersoner som er tilgjengelige for å bistå i en målrettet oppfølging av behov hos involverte og menighet. Utarbeidelse av en strategi og tiltaksplan både sentralt og lokalt bidrar til at AP kan ha en konstruktiv rolle som er mulig å stå i.

Litteratur

- Balboni J. M. (2011). *Clergy sexual abuse litigation. survivors seeking justice*. FirstForumPress.
- Bera, W. (1995). Betrayal: Clergy Sexual Abuse and Male Survivors. In J. C. Gonsiorek (ed), *Breach of Trust. Sexual Exploitation by Health Care Professionals and Clergy* (p. 91-111). SAGE Publications
- Beste, J. (2021) Envisioning a Just Response to the Catholic Clergy Sexual Abuse Crisis. *Theological studies*, 2021-03, Vol.82 (1), s. 29-54. <https://doi.org/10.1177/004056392199604>
- Brinkmann, S. (2014). Unstructured and Semistructured Interviews. In P. Leavy (ed), *The Oxford Handbook in Qualitative Research, 2. Edition*, (s. 424-456). Oxford University Press
- de Weger, S. E. (2022). Unchaste Celibates: Clergy Sexual Misconduct against Adults—Expressions, Definitions, and Harms. *Religions* 13, 393 (s. 1-27). <https://doi.org/10.3390/rel13050393>
- Den norske kirke (1996). *Retningslinjer og prosedyre for behandling av saker der det rettes anklage mot vigset kirkelig medarbeider om seksuelt misbruk og/eller grenseoverskridende seksuell adferd*.
- Dokecki, P. R. (2004). *The Clergy Sexual Abuse Crisis. Reform and Renewal in the Catholic Community*. Georgetown University Press
- Fortune, M. M. (1989). *Is Nothing Sacred?* United Church Press
- Fortune, M. M. (2005). *Sexual Violence. The Sin Revisited*. The Pilgrim Press
- Fortune, M. M. & Longwood, W.M. (ed) (2003). *Sexual Abuse in the Catholic Church. Trusting the Clergy?* The Haworth Pastoral Press
- Fortune, M. & Poling, J. N. (2004). *Sexual Abuse by Clergy. A Crisis for the Church*. Wipf & Stock Publisher
- Frawley-O'Dea, M. G. (2007) *Perversion of Power. Sexual Abuse in the Catholic Church*. Vanderbilt University Press
- Fyrand, L. (2016). *Sosialt nettverk. Teori og praksis*. Universitetsforlaget
- Gaede, B. A. (ed). (2006). *When a Congregation Is Betrayed. Responding to Clergy Misconduct*. Alban Institute.

- Garland, D. R. (2006). When Wolves Wear Shepherds' Clothing. Helping Women Survive Clergy Sexual Abuse. *Journal of Religion & Abuse, 2006-11-21, Vol.8 (2)* (s. 37-70)
- Garland, D.R. & Argueta, C (2010). How Clergy Sexual Misconduct Happens: A Qualitative Study of First-Hand Accounts. *Social Work & Christianity, Vol. 37, No.1* (s. 1-27)
- Grosch-Miller, C. A. (2020). Sexual scandals in religious settings. I M. Warner, C. Southgate, C. A. Grosch-Miller & H Ison (eds), *Tragedies and Christian Congregations* (s. 239-256). Routledge
- Guzik, P. (2020). An unfinished story of conversion: clerical sexual abuse in Poland. *Church, Communication and Culture, VOL. 5, NO. 3* (s. 417-455) <https://doi.org/10.1080/23753234.2020.1827963>
- Hammersley, M. (2013). *What is Qualitative Research?* Bloomsbury Publishing
- Haskin, K.H. (1995). Afterpastors in Troubled Congregations. In N. M. Hopkins & M. Laaser (eds.) *Restoring the Soul of a Church* (s. 155-164). The Liturgical Press
- Hopkins, M. H. (1995). Further Issues for Afterpastors. I N. M. Hopkins and M. Laaser (eds.) *Restoring the Soul of a Church* (s. 165-172). The Liturgical Press
- Hopkins, M. H. (1999). The Uses and Limitations of Various Models for Understanding Clergy Sexual Misconduct: The Impact on the Congregation. *Journal of Sex Education and Therapy* 24:4, (s. 268-276) <https://doi.org/10.1080/01614576.1999.11074315>. (published online 2015).
- Hopkins, N.M. & Laaser, M (eds). (1995) *Restoring the Soul of a Church*. The Liturgical Press
- Jacobs-Strain, G. S. (2020). *Reimagining the Future. The Afterpastor Serving a Post-Traumatic Congregation*. Thesis submitted for the degree of Doctor of Ministry. Divinity School of Duke University
- Kleiven, T. (2010). *Intimitetsgrenser og Tillitsmakt. Kirkesamfunns forståelse av og handlingsstrategier i møte med anklager om seksuelle krenkelser sett i lys av et diakonifaglig perspektiv*. Diakonova
- Kleiven, T (2016). Makt til å tilgi. Guds tilgivelse og mellommenneskelig tilgivelse sett i et maktanalytisk perspektiv. *Tidsskrift for Sjelesorg* 2 (s. 151-168)
- Kleiven, T. (2018). "Not in My Church". When Sexual Abuse affects the Congregation. *Diaconia, vol. 9*, (s. 53-72)
- Kleiven, T. (2019). Autoritetens anatomi. Om hvordan legitim og legitimert makt utøves i stab og råd i kirkelig kontekst. *Scandinavian Journal for Leadership & Theology* 6. <https://doi.org/10.53311/sjlt.v6.39>
- Liberty, P.L. (2006). Power and Abuse: Establishing the Context. I B.A. Gaede (ed), *When a Congregation Is Betrayed. Responding to Clergy Misconduct* (s. 25-27). Alban Institute
- Liberty, P.L. (2006). Victims/Survivors: The Healing Journey. I B.A. Gaede (ed.), *When a Congregation Is Betrayed. Responding to Clergy Misconduct* (s. 74-80). Alban Institute
- Lytton, T. D. (2008). *Holding bishops accountable: how lawsuits helped the Catholic Church confront clergy sexual abuse*. Harvard University Press
- McClintock, K. A. (2004). *Preventing Sexual Abuse in Congregations. A Resource for Leaders*. Alban Institute.
- Pope-Lance, D. (2006). Afterpastors: Restoring Pastoral Trust. In B.A. Gaede (ed.) *When a Congregation Is Betrayed. Responding to Clergy Misconduct* (s. 53-63). Alban Institute
- Renzetti, C. M. & Yocum, S (eds.) (2007) *Clergy sexual abuse: social science perspectives*. Northeastern
- Stake, R. E. (2005). Qualitative Case Studies. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (3rd ed., pp. 443-446). Sage Publications.
- Weber, M. (2000). *Makt og byråkrati. Essays om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier*. Gyldendal.